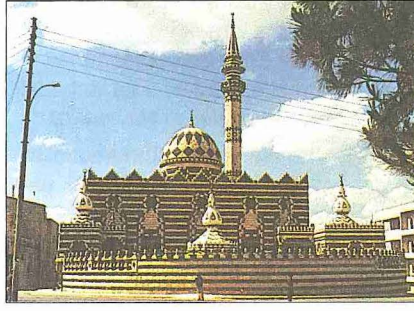

göç etmek isteyen Çerkesler Amman civarına yerleştirildiler; bunlar şehre yeni bir canlılık kazandırdılar. I. Dünya Savaşı'na kadar Osmanlı hâkimiyetinde kalan Amman, savaştan sonra San Remo Konferansı (1920) ile kurulan Trans Jordan (Mâverâ-i Ürdün, Şarkî Ürdün) mandası içinde İngilizler'e terkedildi. Şehir bu dönemde de bir ticaret ve yerleşim merkezi olma özelliğini korumakla birlikte esas önemini, Ürdün Emirliği'nin kurulması ve 1946 yılında bu emirliğin bağımsız bir krallığa dönüştürülmesinden sonra başşehir yapılmasıyla kazandı.

Karayollarıyla ülkenin diğer merkezlerine bağlı bulunan Amman, 1983'te yakınındaki Ziza bölgesinde kurulan Milletlerarası Kraliçe Aliye Havaalanı ile de Avrupa, Ortadoğu ve Afrika'nın birçok önemli merkezine bağlanmıştır. Demir yolu ise eski Hicaz hattıyla şehri Şam'a, yeni ilâve edilen ticarî amaçlı bir hatla da Akabe Limanı'na bağlamaktadır. Ürdün'ün başlıca maden zenginliğini meydana getiren fosfat yatakları Amman'ın birkaç kilometre kuzeydoğusundaki Ru-seyfe bölgesindedir. Şehrin dışında ayrıca mermer ve kireç taşı ocakları, yakınlarındaki Fühays'te ise senelik 2 milyon ton kapasiteli bir çimento fabrikası bulunmaktadır. Ülkenin belli başlı endüstri merkezi olan Amman'da tekstil, tütün ve un fabrikalarının yanı sıra küçük imalat ve gıda sanayii ile halıcılık tesisleri de kurulmuştur. Şehrin batısında Sir vadisi, doğusunda kraliyet sarayı ile parlamento, bakanlıklar, adliye binası ve hastahaneler yer alır; binaların pek çoğu yörede çıkarılan kireç taşından inşa edilmiştir. 1962 yılında kurulan Ürdün Üniversitesi ile Ortadoğu'da önemli bir yere sahip olan Kral Hüseyin Tıp Merkezi şehrin yeni gelişen kesimlerindedir. Ürdün Üniversitesi'nin arşiv ve dokümantasyon merkezinde Osmanlı dönemini de içine alan şer'î mahkeme si-

Esrefiye Camii - Amman

cilleri ile çok sayıda yerli ve yabancı eser bulunmaktadır. Eski çarşıdaki Emevî Camii XIX. yüzyılın sonlarında harap olmuşsa da daha sonra aynı yerde Büyük Hüseyin Camii adıyla yeniden inşa edilmiştir. En önemli tarihî eserler, Romalılar'dan kalma 6000 kişilik açık hava tiyatrosu, bir mâbed ve bir çeşme ile tarihî kaledir. Şehirde bunlardan başka ayrıca sanat değeri yüksek bazı hanlar, Bizans ve ilk İslâm devirlerinden kalma hamam yıkıntıları, birkaç türbe ve müze de bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Belâzürî, *Fütâh* (Rıdvân), s. 132; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, IV, 151; Richard F. Nyrop, *Area Handbook for the Hashemite Kingdom of Jordan*, Washington 1974; Jordan (İnş. Ministry of Information of Jordan), London 1979; Yûsuf Derviş Gavânime, *‘Ammân: haðâretühâ ve târîhuhâ*, Amman 1979; Hasan Abdülkâdir Sâlih, *Medînetü ‘Ammân: dirâse coğrafiyye*, Amman 1980; Muhammed Adnan el-Bahîf v.dğr., *Keşşâ-fü ihşâ’i zemeni li-sicillâti'l-mehekimi's-ser'iyye ve'levkâfi'l-İslâmiyye ft bilâdi's-Şâm*, Amman 1405/1984, I, 161-170; Crystal — M. Bennett, "Early Islamic Amman", *Journal of the British School of Archaeology in Jerusalem*, XI, London 1979, s. 1-8; "‘Ammân: el-Medînetülbey-zâ", *Fayşal*, XXXIII, Riyad 1980, s. 35-47; DB², s. 829; G. Lankester Harding, "‘Ammân", *El²* (İng.), I, 447-448.

KUDRET BÜYÜKÇOŞKUN

AMMÂR b. ALİ

(عمار بن علي)

Ebü'l-Kâsım Ammâr b. Ali el-Mevsilî (ö. 400/1010)

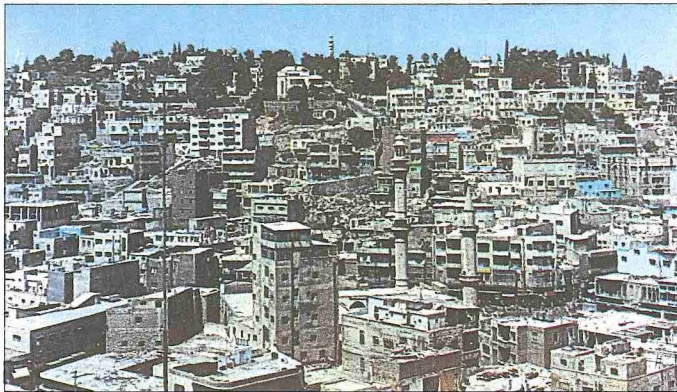
İslâm âleminin yetiştirdiği en büyük göz hekimlerinden biri.

Batı dünyasında Canamusalı diye tanınır. Musul'da doğdu. Doğum yerine nisbetle Mevsilî olarak da bilinir. Mısır'a göç ederek hayatının büyük bir bölümünü Kahire'de geçirdi; bu arada Horasan ve Filistin'e de seyahatler yaptı. Mısır'da öldü.

Nazarî bilgilerini çeşitli uygulama ve ameliyatlarda geliştiren Ammâr, göz hastalıkları sahasında hâzık bir hekim olarak tanınmaktadır. *Kitâbü'l-Müntehab fi 'ilmi'l-‘ayn ve 'ilelihâ ve müdâvâ-tihâ bi'l-edviye ve'l-hadîd* adlı ünlü eserini Fâtımî Sultanı Hakîm zamanında (996-1020) Mısır'da yazmıştır. Mevsilî bu eserinde, kısa bir önsözden sonra gözün anatomisi üzerinde durmakta ve göz kapakları, saydam tabaka, göz be-beği, göz akı gibi önemli bölgelerdeki hastalıkları tanıtarak tedavi usullerini açıklamaktadır. Bu tedavi usullerinin en değerli yönü, verilen bilgilerin bizzat kendisinin yaptığı tedavi ve ameliyatlardan edindiği tecrübelerle dayanmasıdır. Bunlardan özellikle, katarakt ameliyatlarında uyguladığı ince bir metal boru ile katarakt tabakasını emme metodu bu sahada önemli bir buluş olarak kabul edilmektedir. Ammâr'ın bu eseri İslâm dünyasında, çağdaşı ünlü göz hekimi Ali b. İsâ'nın *Tezkire*'si kadar şöhret kazanmamıştır. Bunun sebebi Ali b. İsâ'nın eserinin daha mufassal olmasıdır. Gerçekte ise göz hastalıkları konusunda Ammâr'ın eseri daha orijinal bilgiler ihtiva etmektedir.

Ammâr'ın çalışmaları kendisinden sonra gelen hekimlere de önemli ölçüde kaynak olmuştur. XIII. yüzyılda Gâfiki *el-Mürşid* adlı kitabında Ammâr'ın eserinden fazlasıyla faydalandığı gibi, yine bu yüzyılın sonlarında yaşayan Tabib Selâhaddin de *Nûrü'l-‘uyûn* adlı kitabının kataraktla ilgili bölümünü aynen Ammâr'ın eserinden almıştır.

Kitâbü'l-Müntehab'ı XIII. yüzyıl müelliflerinden Nathan ha-Meathi İbrânî'ye tercüme etmiştir. J. Wirschberg, J. Lippert ve E. Mittwoch tarafından yapılan Almanca çevirisi ise 1905 yılında Leipzig'de basılmıştır (*Die arabischen Augenärzte nach den Quellen bearbeitet*'in II.

Amman'dan bir görünüş

cildinde; eserin yazma nüshaları için bk. Sezgin, GAS, III, 333).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Ebû Usaybia, *‘Uyûnü'l-enbâ* (nşr. Nizâr Rızâ), Beyrut 1965, s. 549; Brockelmann, *GAL*, I, 277; *Suppl.*, I, 425; Kehhâle, *Mu‘cemü'l-mü‘ellifin*, VII, 268; Ronart, *CEAC*, s. 357; Sezgin, *GAS*, III, 329-333; M. Ullmann, *Die Medizin im Islam*, Leiden 1970, s. 209-210; G. Sarton, *Introduction*, New York 1975, I, 729; E. Mittwoch, "Ammâr", *IA*, I, 409-410; a.mlf., "Ammâr al-Mawşili", *EI*² (İng.), I, 448-449.

CAHİT BALTACI

AMMÂR b. YÂSİR

(عمار بن ياسر)

Ebû'l-Yakzân Ammâr
b. Yâsir b. Âmir el-Ansî
(ö. 37/657)

İlk müslümanlardan,
anne ve babası ilk İslâm şehidleri olan
meşhur sahâbî.

Ans kabilesinin Yâm koluna mensup olan babası Yâsir kaybolan kardeşini aramak için Yemen'den Mekke'ye geldi. Benî Mahzûm kabilesinden Ebû Huzeyfe'nin himayesine girdi ve Sümeyye adlı câriyesiyle evlenerek oraya yerleşti. Ammâr bu evlilik sonucu dünyaya geldi. Hz. Peygamber'in Dârülerkam'da bulunduğu sırada müslüman olan ve müslümanlığı ilân eden ilk yedi kişiden biridir. Annesi Sümeyye ile babası Yâsir de ilk müslümanlardandır. Mekke'de kendilerini himaye edecek kimseleri olmadığı için Kureyşli müşriklerin ağır zulüm ve işkencesine uğradılar. Fakat imanları sebebiyle başlarına gelen bu sıkıntılara sabırla göğüs gerdiler. Annesi Sümeyye bu işkenceler sonunda Ebû Cehil tarafından öldürülerek İslâm tarihindeki ilk şehid oldu. Babası Yâsir de aynı gün işkence edilerek öldürüldü. Müşriklerin dayanılmaz baskılarına artık tahammülü kalmadığı bir gün sırf bu işkencelerden kurtulmak maksadıyla onların arzusuna uyarak Lât ve Uzzâ lehinde ve Hz. Peygamber'in aleyhinde konuşmak zorunda kaldı. Müşriklerin elinden kurtulur kurtulmaz doğruca Resûl-i Ekrem'in yanına giderek başına gelenleri anlattı. Hz. Peygamber ona bu sözleri söylerken kalbinde neler hissettiğini sordu. Ammâr da iman ile dolu olan kalbinde en ufak bir değişiklik olmadığını söyleyince, Hz. Peygamber yine işkenceye uğrarsa aynı sözleri söylemesinin bir mahzuru bulunmadığını ifade etti. Nitekim bu konuyla ilgili olarak nâzil olan âyet-i

kerîmede kalbi imanla dolu olduğu halde dininden dönmeğe zorlananların söyledikleri sözlerden sorumlu olmadıkları belirtildi (bk. en-Nahl 16/106).

Hicretten sonra Hz. peygamber onunla Huzeyfe b. Yemân arasında kardeşlik bağı (muâhât*) kurdu. Mescid-i Nebevi'nin inşası sırasında büyük gayret sarfetti. Herkes bir kerpiç taşıırken onun iki kerpiç getirdiğini gören Resûlullah üzerindeki tozları silkeleyerek, "Vah Ammâr! Kendisini âsi (bâgi) bir topluluk öldürecek. Ammâr onları cennete, onlar ise onu cehenneme davet ederler" dedi (Buhârî, "Şalât", 63). Hz. Peygamber'in bulunduğu bütün savaşlara katıldı. Hz. Ebû Bekir devrinde ise Müseylimetül-kezzâb ile yapılan Yemâme Savaşı'nda bir kulağını kaybettiği halde yiğitçe savaştı ve dağılmak üzere olan İslâm ordusunu yeniden topladı. Hz. Ömer devrinde Kûfe'ye vali olarak gönderildi (21/641-42) ve bu sırada vuku bulan Nihâvend Savaşı'na ve Hûzistan'ın fethine iştirak etti. Hz. Osman'ın Ümeyye oğullarını iş başına getirdiğini ve Ebû Zer el-Gıfârî'yi Rebeze'ye sürdüğünü söyleyerek onun icraatına karşı çıktı. Buna rağmen halife onu, aleyhindeki bir takım faaliyetleri araştırmak üzere Mısır'a gönderdi. Abdullah b. Mes'ûd'un cenazesini kendisine haber vermeden defnettiği için Hz. Osman Ammâr'ı Medine'den sürmeyi düşündü ise de Hz. Ali araya girerek buna engel oldu. Hz. Osman'ın şehid edilmesi üzerine Hz. Ali'ye biat etti. Cem el ve Sıffin'de onun saflarında yer aldı. Sıffin'de doksan üç yaşlarında olmasına rağmen Hz. Ali'nin yaya birliklerinin kumandanı olarak savaşıırken şehid edildi ve Hz. Ali'nin kıldırıldığı cenaze namazından sonra orada defnedildi.

Ammâr'ın öldürülmesi üzerine Muâviye b. Ebû Süfyan'ın ordusunda büyük bir karışıklık çıktı. Onun "âsi bir topluluk" tarafından öldürüleceğine dair hadîs-i şerifi hatırlayarak endişeye kapılanlar arasında bulunan Amr b. Âs, büyük bir üzüntüyle, böyle bir olayı görmektense yirmi yıl önce ölmüş olmayı tercih ettiğini söyleyince Muâviye, "Onu biz öldürmedik, onu buraya getirenler öldürdü" diyerek Amr'ı teselli etmeye çalıştı.

Ammâr altmış iki hadis rivayet etmiştir. Bunlardan altısı Buhârî ve Müslim'in *Şahîh*'lerinde yer almaktadır. Hz. Ali, Abdullah b. Abbas, Ebû Mûsâ el-Eş'arî, Câbir b. Abdullah, Muhammed b. Hanefiyye ve diğer bazı kişiler de ondan hadis rivayet etmişlerdir. Uzun boylu, kara yağız, elâ gözlü ve geniş omuzlu, sade ve nezih bir hayatı vardı. Hiçbir namazını kazaya bırakmadığı rivayet edilir. Bir defasında Hz. Ömer'le birlikte gittikleri bir seferde Ammâr ihtilâm olmuş, fakat yıkanacak su bulamadığı için toprakta yuvarlandıktan sonra namazını kılmıştı. Medine'ye döndüklerinde bu olayı Hz. Peygamber'e anlattığı zaman, Resûl-i Ekrem ona teyemmümü tarif etmiş ve bu durumda teyemmüm etmenin yeterli olacağını söylemişti (bk. Buhârî, "Teyemmüm", 8). İslâm tarihinde evinin bir bölümünü mescid olarak ayıran ilk şahıs odur. Buhârî onun şu sözünü *Şahîh*'ine almıştır: "Üç şeyi her kim bir araya getirebilirse imanın tamamını elde etmiş olur: Kendi aleyhine de olsa insafı elden bırakmamak, herkese selâm vermek, fakir iken bile sadaka vermek" ("İmân", 20).

Ammâr b. Yâsir'e ait olduğu söylenen bir kılıç, Topkapı Sarayı Müzesi'nin Mukaddes Emanetler bölümünde (Envanter, nr. 21/149) muhafaza edilmektedir.

Ammâr b. Yâsir'e ait olduğu söylenen kılıç ve kını (Topkapı Sarayı Müzesi, Mukaddes Emanetler, Envanter, nr. 21/149)

